

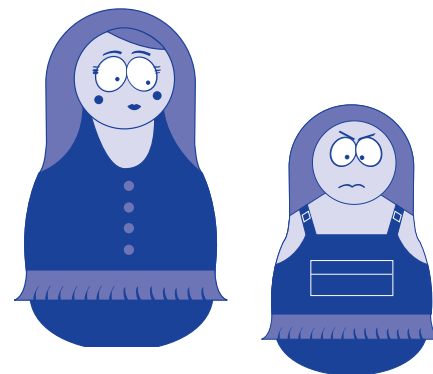
Een nieuwe wereld

Over de invloed van ICT op seksualisering en opvoeding

“Mijn dochter van dertien heeft zich uitgetkleed voor de webcam. Het is al de tweede keer. Ik heb gezegd dat het heel gevaarlijk kan zijn, maar ze blijft het doen. Ze heeft nu geen webcam meer en voorlopig geen internet. Ik weet niet wat ik nog meer kan doen”. Dit soort vragen zien we op de site van ouders online, waar zij advies kunnen vragen aan een deskundige.

Het internet is voor jongeren het ideale communicatiemiddel: jongeren komen op allerlei manieren met elkaar in contact en kunnen experimenteren met seks. Voor ouders een nieuw terrein: soms kennen ze de mogelijkheden niet zo goed, ze hebben niet altijd zicht op wat er eigenlijk gebeurt en vinden het lang niet altijd gemakkelijk om te praten over een onderwerp als seks op internet. Dit artikel gaat in op de seksualisering van beelden, die via televisie en computer binnenkomen en hoe opvoeders daarmee kunnen omgaan.

Asha Dijkstra

Jongeren zijn goede ‘multitaskers’: zij maken gebruik van verschillende media op hetzelfde moment.

Televisie in combinatie met internet wordt het meest gebruikt. Literatuuronderzoek van E-Quality wijst uit dat jongeren hierdoor gemiddeld ruim zeven uur per dag gebruik maken van verschillende media. In nagenoeg alle huishoudens van leerlingen in het voortgezet onderwijs is een computer aanwezig en meer dan de helft van deze jongeren heeft een eigen computer op hun kamer met internetverbinding.

Zij internetten ongeveer drie uur per dag, waarvan jongens iets langer online zijn dan meisjes. Msn’en doen zij het meest, vooral om vrienden (uit het echte leven) te spreken of ‘gewoon voor de lol’. Het is voor hen een hulpmiddel om gemakkelijk te kunnen praten. Tevens voelen ze zich op het internet minder verlegen (Rutgers Nisso Groep, 2006).

Internet is een handig en snel communicatiemiddel waar veel voordelen aan zitten, maar er zitten ook aspecten aan die problematisch kunnen zijn. Het opent nieuwe mogelijkheden om te experimenteren met seks, denk aan webcams. Ook wordt er openlijk over seks gesproken via Msn. Jongeren

zien elkaar niet, waardoor ze veel meer durven en dus ook makkelijker grenzen overschrijden (Rutgers Nisso Groep, 2006). Communicatie vindt vooral via beeld plaats. Dit is niet alleen het geval bij jongeren:

ook kranten en tijdschriften gebruiken steeds meer beeld dan tekst in vergelijking met twintig jaar geleden. We zitten in een verschuiving van een praatcultuur naar een beeldcultuur (Pardoen & Pijpers, 2006).

Deze ontwikkeling samen met de toenemende seksualisering zorgt ervoor dat jongeren steeds vaker en op jongere leeftijd (zowel gewild als ongewild) geconfronteerd worden met seksueel getinte beelden. Via websites komen zij per ongeluk of doelbewust terecht op pornosites waar masturberende mannen verschijnen, zien zij erotische beelden in videoclipps, blote mannen en vrouwen in tijdschriften en hangen er halfnaakte vrouwen op billboards (Rutgers Nisso Groep, 2006).

Verstoring seksuele ontwikkeling

Zoals hierboven geschetst, worden kinderen al op jonge leeftijd geconfronteerd met seks, maar kunnen zij zelf ook gemakkelijk seksuele beelden opzoeken. Is dit erg? Als kinderen

seksuele handelingen zien en zelf ook nieuwsgierig zijn naar seks dan schrikken ze minder snel, omdat ze al een basis van gevoelens en ideeën hebben waarin deze nieuwe gevoelens geplaatst kunnen worden.

Wanneer kinderen met seks te maken krijgen terwijl ze daar nog niet aan toe zijn, bestaat het risico dat ze het vies vinden. En ernstiger: het kan dan hun seksuele ontwikkeling verstoren. Hormonen kunnen vervroegd opgewekt worden, zodat kinderen te vroeg in de puberteit komen. Zo kan de menstruatie van meisjes eerder op gang komen, doordat zij vaker seksuele beelden zien. Kinderen moeten in hun eigen tempo, dat past bij hun leeftijd, hun seksualiteit kunnen ontwikkelen. Wanneer ouders merken dat hun kind seks vies vindt, is het belangrijk dat zij uitleggen dat seks niet vies is en dat je er op latere leeftijd juist plezierige gevoelens van krijgt. Dat vrijen iets bijzonders is, zeker als twee mensen veel van elkaar houden (Pardoen & Pijpers, 2006).

Vragen

Tieners stellen elkaar gemakkelijk vragen als: “heb je het al eens gedaan?” of “ben je geil?” Dit soort vragen zouden ze elkaar ‘in real life’ nooit stellen. Online is echter alles mogelijk.

Beeld uit een computergame.

Dit blijkt uit een grootschalig onderzoek van Rutgers Nisso Groep onder 10.905 jongeren vanaf 12 jaar. Het blijft echter niet bij het stellen van vragen: een op de vier jongens en een op de vijf meisjes die actief worden op internet hebben binnen een half jaar online seks. Meer dan de helft van deze jongeren kijkt naar beelden van blote lichamen of seksueel gedrag van iemand anders. Tevens kleden zij zich uit voor de webcam en verrichten daarbij seksuele handelingen zoals masturberen.

Over het algemeen hebben jongens minder moeite met het seksuele gehalte op internet dan meisjes. Zij vinden het vaak spannend en grappig om vragen te stellen over borsten. Meisjes daarentegen vinden seksueel getinte gesprekken minder leuk. Ze geven ook minder vaak antwoord op dat soort vragen dan jongens. En als ze wel antwoord geven dan doen ze dat vaak omdat ze erbij willen horen, of omdat ze niet weten hoe ze anders moeten reageren. Jongens vinden het vooral leuk en 'gewoon' om seksuele beelden te zien, hebben er geen moeite mee om zich uit te kleden voor de webcam en te masturberen. Meisjes vinden het vervelender, maar doen er soms wel aan mee. Vaak tegen hun wil. (Rutgers Nisso Groep, 2006).

Zowel jongens als meisjes ervaren het ongevraagd zien van blote beelden of seksueel gedrag niet als negatief. Ze doen hier vrij laconiek over. Alleen het ongevraagd filmen via de webcam gaat jongeren te ver, omdat deze opnames via mobieltjes, via internet of via de school kunnen worden verspreid (de Graaf, 2007). Het overgrote deel van de jongeren is zich wel bewust van de (seksuele) gevaren die aan internetgebruik verbonden zijn en vinden daarom dat jongeren niet iets moeten doen voor de webcam waar ze later spijt van krijgen. Slechts een minderheid van de ondervraagden bespreekt dit met hun ouders; meisjes doen dit eerder dan jongens (Rutgers Nisso Groep, 2006).

Media opvoeding

De hoerige clips, de erotiek waarmee reclame voor producten wordt gemaakt, de (toespelingen op) seks in soaps: heeft het effect op de normen en het gedrag van (jonge) kijkers? Een rechtstreeks verband is wetenschappelijk moeilijk te leveren. Tot nu toe is er alleen het relationele verband gelegd tussen geseksualiseerde beelden in de media en de ideeën van sommige jongeren over wat gewoon seksueel gedrag is op hun leeftijd en hun feitelijke seksuele ervaringen. En die verbanden zijn niet eens erg groot. Een meer dan gemiddelde belangstelling voor internet en muziekzenders, blijkt samen te hangen met 'liberale' opvattingen over seks. Jongens kijken (meer dan gemiddeld) naar sexy en schaars geklede actrices en danseressen, praten vaker met vrienden over

seks en overschrijden vaker grenzen: ze vinden het normaal als een meisje haar borsten laat zien voor de webcam, dat je seks hebt met iemand buiten je relatie, dat je seks koopt voor materiële goederen en dat je een meisje mag dwingen tot seks. Meiden kijken bovengemiddeld naar mannen in de rol van macho en praten vaker met leeftijdgenoten over seks. De seksualiserende invloed van de media hangt ook samen met achtergrondkenmerken als leeftijd, schoolopleiding, geloof en mediawijsheid. Het sterkst is echter de relatie tussen een gebrek aan ouderlijk toezicht en het ontbreken van mediawijsheid en 'liberale' opvattingen over seks. Dit pleit ervoor om ouders meer te attenderen op hun rol bij de seksuele opvoeding (Nikken, 2007).

De rol van de ouders

Meestal starten ouders te laat met het praten over seks. Vaak is er tegen die tijd al iets aan de hand. Belangrijk is om gelegenheden aan te grijpen om te vertellen dat seks nooit een verplichting is. Ook het stellen van grenzen is een belangrijk thema. Jongeren leren tussen hun twaalfde en veertiende jaar het meeste, maar praten dan juist het minste met hun ouders over seks. Tegelijkertijd zijn ze op deze leeftijd ook het kwetsbaarst voor de druk van buitenaf. Ook online is deze groep het meest kwetsbaar. Een goede reden om vroeg te beginnen met seksuele opvoeding.

Hoe kunnen ouders hun kinderen mediawijs maken? In de eerste plaats

“Wat ik vind en daar baal ik van, is dat Msn tegenwoordig zo slecht staat aangeschreven vanwege loverboys en zo.

Mijn ouders schrikken daar zo van dat ze mij en mijn broertjes verbieden te Msn'en. Terwijl ik nooit wat tegen mijn zin zou doen en zelf goed kan inschatten waar mijn grenzen liggen.

Ik baal ervan, want daardoor krijg ik het idee dat mijn ouders mij niet vertrouwen.” (meisje, 16 jaar) (Uit: *Verliefd op internet*)

“Ik ben geen maagd meer maar met internet is er niks gebeurd.
Ja misschien een paar keer dat iemand zich afgetrokken heeft,
maar kom op, daar ga je niet dood van.” (meisje van 13 jaar)

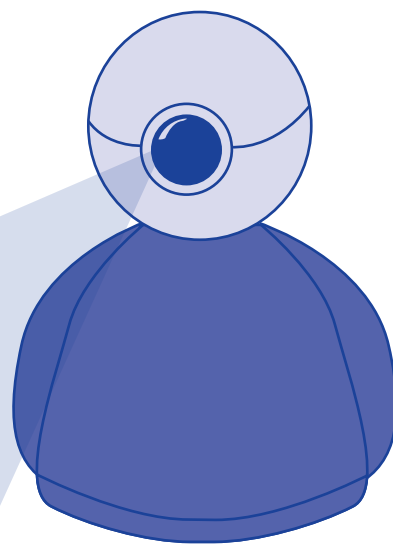
(Uit: *Verliefd op internet*)

is het belangrijk dat kinderen leren zien dat het beeld in de media sterk verschilt met de realiteit. Vrouwen zijn veel vaker bloot te zien dan mannen (ook in heel gewone reclamespots). In gedrag hebben mannen vaak een dominante rol en vrouwen een onderdanige, maar gedragen vrouwen zich provocerend als het om erotische scènes gaat. Ze zijn maar al te vaak lustobject. Het beeld van seks is in de media ook nogal rooskleurig: de personages die seks hebben (voor het genot, niet uit liefde) zijn meestal ongebonden, jong, slank en succesvol. Van consequenties als een geslachtsziekte of ongewenste zwangerschap is bijna nooit sprake (Nikken, 2007). Allemaal onderwerpen die ouders met hun kinderen kunnen aansnijden door samen naar programma's te kijken. Door dit te bespreken kunnen ouders de invloed van de media bijsturen. Ouders moeten hun rol niet onderschatten; door in gesprek

te gaan kunnen ze tegenwicht bieden en de invloed van de media bijsturen. Leeftijdgenoten hebben invloed op wat kinderen vinden, maar ook de mening van hun ouders vinden ze belangrijk, ook al laten ze dat niet altijd rechtstreeks merken. Om met kinderen te kunnen praten over wat er zich afspeelt in de virtuele cultuur, moeten ouders zich wel willen verdiepen in de computer en de digitale wereld. Ouders hoeven geen internetexperts te worden, maar kunnen zich wel informeren door op zoek te gaan naar artikelen over jongeren en internet. Als ouders meer belangstelling tonen in hun kinderen, dan zullen kinderen meer vanuit zichzelf vertellen en meer open staan voor de suggesties van hun ouders. Een andere tip is dat je aan je kind kunt vragen of je mag meekijken. Dit werkt altijd beter dan ongevraagd meekijken, omdat het kind het anders opvat als bemoeizucht. Laat het kind

de deskundige blijven: tieners vinden het vaak fijn om anderen te helpen. Praten en samen afspraken maken, werkt beter dan verbieden. Zo kun je als ouder duidelijke afspraken maken over de maximale tijd voor het Msn'en per dag en over gedrag op internet: niet pesten en schelden, niet zomaar je 06 nummer achterlaten en niet afspreken met iemand die je kent via internet.

Jongeren blijken seksualiteit positiever te beleven naarmate ouders meer praten en een positievere houding hebben over seksualiteit (Equality, 2007). Ook zijn deze jongeren assertiever en kunnen ze beter hun grenzen aangeven. Daarom is praten over seksualiteit, weerbaarheid, grenzen stellen, verliefdheid en relaties zo belangrijk. Ondanks de seksuele revolutie vinden

veel ouders het nog altijd moeilijk om over de emotionele kant van seks te praten. Ze vinden het veiliger om het te laten bij de biologische aspecten en voorbehoedsmiddelen (De Graaf, 2007).

Onderwijs

Leyla Çinibulak, die betrokken was bij het onderzoek *Over de grens* van Movisie, vindt dat je niet vroeg genoeg kunt starten met het leren omgaan met wensen en grenzen. Jongeren zijn snel beïnvloedbaar en zijn zoekende. Zij vindt dat ouders daar niet als enige een taak in hebben. Ook hulpverleners en andere beroepskrachten moeten

signalen van eventuele seksuele problemen snel oppikken en met jongeren bespreken. Professionals laten zich nog te vaak overvallen door een situatie: ze hebben geen handleiding hoe ze 'niet-pluisvermoedens' kunnen bespreken. Vaak zijn zij handelingsverlegen waarbij zij zich ook bewust moeten zijn van hun eigen normen en waarden, zodat valkuilen in de signalering zichtbaar worden en problematisch seksueel gedrag van jongeren bespreekbaar wordt (Stam, 2007). Ook de school kan een bijdrage leveren in de seksuele vorming van jongeren. Dit is vooral van belang voor kinderen waar thuis weinig over dit onderwerp wordt gesproken. Vaak wordt pas op de middelbare school aandacht aan dit thema besteed. Op de basisschool is het niet verplicht en slechts een derde van de basisscholen doet aan seksuele voorlichting. Het verschilt nogal per school hoe deze voorlichting eruit ziet. Op de middelbare school is seksuele voorlichting wel wettelijk verplicht. De wijze waarop en bij welk vak mogen scholen zelf bepalen. Uit onderzoek blijkt dat er in vakken als biologie, maatschappijleer, verzorging of wereldoriëntatie weinig aandacht wordt besteed aan seksuele vorming. Voorlichting blijft doorgaans beperkt tot een verhaal over anticonceptie en veilig vrijen. Het relationele aspect, zoals weerbaarheid, grenzen stellen en relaties blijft meestal onderbelicht. Inmiddels is er een aantal lespakketten waar scholen gebruik van kunnen maken. In de praktijk gebeurt dit nog weinig, omdat docenten het lastig vinden om seksualiteit bespreekbaar te maken (E-Quality, 2007). Ook de overheid voelt aan dat niet iedereen precies weet hoe hiermee om te gaan. Vandaar dat het expertisecentrum Mediawijsheid in het leven is geroepen dat 15 mei jongstleden officieel geopend is. Het kabinet wil ouders en kinderen beter toerusten om verantwoord met televisie, internet en andere media om te gaan. Organisaties uit het onderwijs en de media, waaronder Kennisnet en het

Instituut voor Beeld en Geluid, worden samen verantwoordelijk voor het nieuwe centrum. Ook ouderorganisaties krijgen een belangrijke stem. Het centrum zal ook een uitgebreide online-service gaan verzorgen (www.mediawijsheidkaart.nl) en heeft als doel een overzicht te bieden van alle activiteiten van de verschillende organisaties voor zowel het publiek als voor professionals. Daarnaast streeft het centrum ernaar om activiteiten van de verschillende organisaties te richten en te bundelen. Zo kunnen onder andere ouders, opvoeders, docenten, jongeren, mediaprofessionals en ouderen terecht voor antwoorden, informatie, tips en achtergronden.

En de moeder uit het begin van dit artikel? Wat kan zij het beste doen met haar dochter die naakt voor de webcam gaat? Afgezien van de maatregelen die de moeder al genomen heeft, adviseert de deskundige toch vooral ook het gesprek aan te gaan. Waarom doet je dochter dit? Is het een manier om aandacht te vragen? Maak tijd voor haar.

Daar zou je nog aan toe kunnen voegen dat het belangrijk is dat kinderen zich realiseren dat internet geen privacy kent. Je bepaalt weliswaar zelf met wie je wil Msn'en, maar wat anderen vervolgens met jouw foto's doen, daar heb je totaal geen invloed op. Beelden van een webcam kan de ontvanger opslaan. Het is misschien moeilijk voor te stellen, maar die foto die nu spannend is, kan over tien jaar nog steeds over het net zwerven, ook al heb je hem zelf al lang verwijderd. Het zal je maar gebeuren dat je voor een sollicitatiegesprek gegoogled wordt: dan geef je je meteen wel heel erg bloot. ■

Asha Dijkstra is adviseur bij Enzovoort

Literatuur

- Literatuurstudie seksualiteit en beeldvorming bij jongeren. Den Haag (E-Quality) 2007.
- Graaf, de H., Vanwesenbeeck, I. *Seks is een game. Gewenst en ongewenst seksueel gedrag van jongeren op internet*. Utrecht (Rutgers Nisso Groep) 2006
- Graaf, de H., Höing, M., Zaagsma, M., & Vanwesenbeeck, I., *Tieners seks. Vormen van instrumentele seks onder tieners*. Den Haag (Wetenschappelijk onderzoek- en documentatiecentrum) 2007.
- Kramer, S., Janssens, K., Çinbulak, L., Cense, M., *Over de grens. Opvattingen van jongeren en beroepskrachten over grensoverschrijdend seksueel gedrag van jongeren*. Utrecht (Movisie) 2007.
- Nikken, P., *Jongeren, media en seksualiteit. Hoe media- interesses en gebruik samenhangen met fantasieën, opvattingen en gedrag*. Utrecht (Nederlands Jeugd Instituut) 2007.
- Pardoens, J. en R. Pijper, R., *Verliefd op internet. Over het internetgedrag van pubers*. Amsterdam (SWP) 2006.
- Stam, C., *Breezerseks is van alle tijden*. In: *Zorg en Welzijn*, 11, 2007, pag. 32-35.

Websites

- www.oudersonline.nl
- www.mediawijsheidkaart.nl